

odstránenie. Rámec subjektívne idealistického a abstraktného prístupu neprekračujú v svojich prácach podľa Lejbina ani predstavitelia neofreudizmu. Na základe rozboru kultúrno filozofickej psychopatológie K. Horneyovej, interpersonálnej psychiatrie H. Sullivana a humanistickej psychoanalýzy E. Fromma dokazuje Lejbin neodôvodnenosť nárokov týchto teórií plniť funkciu (tak ako si to želali ich tvorcovia) akýchsi sociálnych terapií, hoci Lejbin oceňuje ich kritický pohľad na buržoázu civilizáciu, odsudzuje ich za neschopnosť hľadať riešenie nastolených problémov v zmene spoločenských pomerov a nie iba v zmene psychiky individuí.

Lejbinova knižka predstavuje se-

rizný pokus o marxistickú reflexiu a kritickú analýzu filozofických aspektov klasickej psychoanalýzy a jej rôznych modifikácií. Jej prednosťou je šírka pohľadu na skúmanú problematiku, autor neanalyzuje neofreudizmus ako jav izolovaný v duchovnom prúde západného sveta, ale hľadá spätosti s inými myšlienkovými prúdmi, čo mu umožňuje objektívne zaradiť neofreudizmus v celkovej duchovnej atmosfére na Západe. Zaujímavé by bolo prehĺbiť analýzu ešte aj o dimenziu mimoduchovných faktorov (ekonomických, sociálnych, politických), čím by ešte výraznejšie vyniklo miesto a funkcie, ktoré neofreudizmus plní v súčasnom buržoáznom svete.

Etela Farkašová

SLOVENSKÁ MONOGRAFIA O CH. L. MONTESQUIEUOVI

CH. L. MONTESQUIEU, Zápas o dielo. Pravda 1978, 256 s.

Ch. L. Montesquieu, Zápas o dielo, tak nazval A. Vantuch svoju monografiu o známom a významnom francúzskom osvietenom právnikovi a sociálno-politickom mysliteľovi 18. st. Chceme, hoci trochu oneskorene, upozorniť, že táto práca by nemala zostať bez povšimnutia ani v našej filozofickej čitateľskej obci, aj keď nejde o dielo sensu stricto filozofické.

A. Vantuch priblížil už slovenskej odbornej a širšej verejnosti nejednu trvale hodnotnú postavu francúzskej histórie a kultúry. Jeho preklady, úvody, doslovy i monografické štúdie prispievajú svojou mierou k rozširovaniu našich poznatkov o pokrokovom ideovo-kultúrnom a politickom dedičstve krajiny, z ktorej v minulosti prenikali aj k nám revolucionizujúce myšlienky a podnety. Navyše Vantuchove práce využívajú marxistickú historickú analýzu nielen na odborný rozbor

skúmanej postavy a diela a ich zaradenie do dobového sociálneho a teoretického kontextu, ale usilujú sa aj o vývojové aktualizovanie ich živého jadra.

Tieto charakteristiky platia aj o recenzovanej monografii o Ch. L. Montesquieuovi. Autor v nej sleduje zrod, vývin a význam Montesquieuovho diela akoby štruktúralne, v troch navzájom organicky spätých a vzájomnú jednotu tvoriacích rovinách.

Prvú tvorí biografická rovina, ktorá je osnovou všetkých dvanástich kapitol od narodenia mysliteľa (18. I. 1689) až po jeho smrť (10. II. 1755). V nej nás uvádza autor do ovzdušia starej šľachtickej rodiny de Secondat, z ktorej pochádzal neskorší barón de Montesquieu. Umožňuje nám nazrieť do citového, morálneho a intelektuálneho sveta Montesquieuovej mladosti, do procesu formovania a premien je-

ho záujmov, do štúdií, verejnej činnosti a vedeckej aktivity. Môžeme ho ďalej sprevádzať na zaujímavých cestách po Európe (medzinými navštívil i našu vlasť, Uhorsko, vlastne Slovensko, pretože cestoval iba po terajšom slovenskom území, s. 128) a môžeme sledovať aj osudy a podmienky vzniku jeho jednotlivých diel. Touto rovínou dáva Vantuch svojej práci pečať jedinečnej psychologickéj pravdivosti, lebo ukazuje Montesquieua ako človeka, ktorý sa stal tým, čím sa stal aj vďaka jeho živému prostrediu, kruhu blízkych a milovaných, okruhu priateľov i nepriaznivcov, spôsobu rozvíjania vlôh a vokácií i osobnostným konfliktom a zápasom.

Vyššiu rovínu práce predstavuje paralelne sa rozvíjajúca sociologická analýza doby a pomerov, v ktorých Montesquieu žil a pôsobil. Vantuchove charakteristiky (opierajúce sa väčšinou o autentické texty mysliteľa) sú tu výstižné a plastické. Netreba sa o nich zmieňovať obšrnejšie, v obmenách sú nám známe zo všetkých prác o vzniku francúzskeho osvietenstva. Doba, keď vo Francúzsku už dozrievali protiklady feudálneho poriadku do takej miery, že ich nemohol prehlúšiť ani despotizmus vladárov, ani falošná ideológia cirkvi, ani „prikrášľovanie nedôstojným umením salónov“, ba nemohla im uškodiť ani „malátnosť a ospanlivosť občanov“, zrodila zákonite svoju negáciu: kritickú ideológiu mladého meštianstva s jeho sociálno-politickými ambíciami, právnymi štátnymi teóriami, v ktorých rámci dominantnú úlohu mali aj Montesquieuo diela, najmä *Duch zákonov*.

Tým sa dostávame k tretej, významovo najdôležitejšej rovine, v ktorej Vantuch postupne a v chronologickom poriadku oboznamuje čitateľa s Montesquieuo dielami. Začína literárnymi prácami mladosti a končí slávnym *Duchom zákonov*, dielom, ktoré v ne-

jednom ohľade otvára etapu osvieten-skej sociálnej a právnej teórie vo Francúzsku. V skutočnosti, pravda, Vantuch spomenuté tri roviny nesleduje izolovane; sú integrované v jednom textovom celku každej kapitoly, pričom sa často z diela rekonštruuje biografía (najmä mladosť a dozrievanie) a sociálno-politický postoj, a naopak, životné osudy, skúsenosť a teoretické poznanie sú relevantné pre vznik diela a kryštalizáciu osobnosti.

Ako prvú aj filozoficky významnú prácu uvádza autor *Perzské listy* (1721). Ide síce o literárny, svojho druhu románový útvar, no v politicko-filozofických úvahách spájajúcich dejovú zápletku je zašifrovaná taká ostrá satira na vtedajšie pomery vo Francúzsku, že už toto dielo zaraďuje Montesquieua k ideologickému predvoju obhajcov budúcich buržoázných ideí slobody, spravodlivosti, republikánskej formy vlády a prirodzenej občianskej spoločnosti.

Medzi ďalším filozoficko-historicky ladeným dielom *Úvahy o príčinách veľkosti a úpadku Rimanov* (1734), ktoré Montesquieu napísal už ako zrelý vedec a *Perzskými listami*, sleduje Vantuch okolnosti a príčiny vzniku mnohých menších a prípravných prác, ktoré dokumentujú mysliteľovo dozrievanie, krízy a postupné ujasňovanie budúcej teoretickej i metodologickej koncepcie (napr. *Guidský chrám*, *O povinnostiach*, *Úvahy o morálke*, *Anglická sloboda* a ďalšie). Montesquieuoove skúsenosti z ciest po Európe a najmä porovnanie jednotlivých krajín, pokiaľ ide o vyspelosť pomerov, určili s konečnou platnosťou Montesquieuoovu iniciatívu skúmať „vedecky“ sociálno-historické javy a touto formou rozvíjať kritiku panujúceho poriadku. Vantuch v tejto súvislosti oprávnene konštatuje, že použitie historickej látky z rímskych dejín je iba zámienkou vysloviť slobodnejšie svoj

názor na súčasné pomery vo Francúzsku (161). Po teoretickej stránke rozpracúva zasa Montesquieu už v tejto práci jednak ideu, že charakter štátu a život spoločnosti nie je náhodný, ale že ho určujú sociálno-politické pomery a má zákonitý priebeh, jednak ideu o vnútornej súvislosti určitého typu vlády s morálno-psychologickým typom duchovného života ľudí. Prejavuje sa to v Montesquieuovom náhľade, že Rím zahynul v konečnom dôsledku vtedy, keď sa zmenil jeho sociálno-politický charakter a „keď z republiky zostalo už iba meno, a v skutočnosti sa stal tyraniou“ a „keď sa z občianskeho ducha stratila láska k slobode a nastúpil strach a intrigánstvo“.

Duchu zákonov (1748) venuje Vantuch — úmerne významu diela — najviac pozornosti a ocenenia. Analyzuje ho v celej koncepcnej šírke a tematickej zložitosti. Odhaľuje jeho vedcko-teoretické novátorstvo i revolučnosť jeho politických dôsledkov. V prvej otázke vidí Montesquieuovu originalnosť — v porovnaní s príbuznými osvieteniskými teóriami (napr. Locke, Voltaire, Rousseau) — v precíznejšom formulovaní problému spoločenských zákonitostí a ich pôvodu; v druhej oceňuje hlásanie politického liberalizmu, sympatií k republikánskej forme vlády a zdôrazňovanie nevyhnutnosti rozčlenenia zákonodarnej, súdnej a výkonnej moci ako podmienky politickej a občianskej slobody. Táto požiadavka vošla ako všeobecná do buržoázných demokraticko-republikánskych spoločenských teórií.

Vantuch, pravda, nezakrýva ani konzervatívne a protirečivé tendencie Montesquieuovho diela. Ide nielen o celkový racionalisticko-idealistický

charakter, ale aj o ideologickú opatrnosť a politickú taktiku, ktorými sú poznačené mnohé formulácie v *Duchu zákonov*. Tieto „manká“, ako zdôrazňuje Vantuch, vyvážia plne Montesquieuho „pozitíva“, jeho nepopierateľný prínos pre dobovú sociálnu teóriu i prax. Sumárne by sa dal prínos jeho filozofie dejín vidieť v objektívne-zákonitom chápaní historických procesov. Ľudia v dejinách nekonajú náhodne, nepodliehajú iba subjektívnym vrtochom. Pôsobia v nich objektívne skúmateľné zákony, zákony, ktoré sú výsledkom 1. prirodzených fyzikálnych podmienok (územie, klíma), a 2. osobitných podmienok konkrétneho ľudského bytia (morálne, kultúrne, psychologické faktory, tradície atď.). Autor vyslovuje názor, že Montesquieu treba rátať k priekopníkom vedeckého chápania dejín a že od neho vedie kľukato cesta aj k Marxovmu dielu. „V podstate teda Montesquieu uskutočnil potichu a takmer nebadane významný obrat v nazeraní na spoločenské vedy: ľudské správanie v spoločnosti sa riadi zákonmi, a to zákonmi hmotnými, respektíve vzájomným pôsobením príčin fyzikálnych a morálnych, ktoré sú napokon ich odrazom.“ (s. 191) Možno je toto Vantuchove konštatovanie trochu nadnesené; faktom však zostáva, že Montesquieu k tomuto obratu svojím dielom seriózne prispel.

Nazdávam sa, že je hodno siahnuť po recenzovanej monografii, v ktorej je monumentálne Montesquieuovo dielo sprístupnené aj pútať aj náročne a že treba pochváliť aj vydateľský kolektív nakladateľstva Pravda za tento edičný čin.

Elena Városová